

ОЩЕ ЕДНО НЕИЗВЕСТНО ПИСМО НА АЛЕКО КОНСТАНТИНОВ ОТ ОДЕСА

Публикуваното по-долу писмо е нов (към досега известните¹) документ за живота на Алеко Константинов в Одеса, дето учи в т. н. Новорусийски университет (1881—85 г.). Това е период съвсем непроучен, с най-малко установени биографични и литературно-творчески данни. Ето защо намереното писмо е още един ценен източник за проучване на биографията му.² От него се долавя:

1. Че седемнадесетгодишният Алеко, връщайки се да продължи образованието си в братска Русия, вече носи в себе си съзнание на „млад писател“.

2. Той не одобрява „модата“ по онова време у някои свои млади сънародници да писателствуват. И има защо. Мнозина не владеят прилично даже родния си език, а и по руски се изразяват с речника на файтонджията, затова съчиняват „повести“ от рода на „Три години в „братската“ Русия“.³

3. В противоположност еякаш на това съчинителство, в края на писмото (на гърба на листа) Алеко привежда на своя адресант собствени „скици“ от пътуването си с парахода за Одеса. Отделните части са разграничени една от друга с многоточия. Ако трябва да се оценяват тия „скици“ в художествено отношение, следва да се каже, че писаното — плод на фантазията на автора — представлява един от многото юношески опити на перото му да създаде весела картина, хумористичен портрет на героя разказвач, като привлича в диалога колоритни народни думи и изрази.⁴

ЗА ИВАНА х. ИВАНОВ

Даскале!

Ний пишем, пишем, нестоим празни; пишем повести, разкази, каквото щеш го наречи, ама заглавията им са нечто вроде, так сказать:

Три години в „братската“ Русия

(разказ на един юнкер)⁵

от

Ълеку Ивжницуф⁶

Убаво е ли, ли е лошо, незнайми, но като прочетохме на студентите, то мне сказали. . . Что сказали? — какое-то аглицкое⁷ слово; „машалла“⁸. Я написал ёвтой самой ихней, как бишь се. . . Виктории, что евто мол, значит, слово „машалла“. Они аворят, ето „сон“ то исть означествует, ето гварит, что гварит болгарской литературе гварит и не снилось гварит подобное гварит то исть произведение.⁹

¹ Пенчо Славейков. Спомени и бележки. — Съчиненията на Алеко Константинов. Книга първа. 1901, стр. XVI—XXV. Александър Ничев. Неизвестна страница от живота на Алеко Константинов в Одеса. — „Език и литература“, г. VIII, 1958, стр. 383—390.

² Оригиналът на това писмо (без дата) получих от др. Х., сродница на Иван Д. Иванов, Алеков вуйчо (най-малкия брат на майка му), отгук шеговитото обращение — „Даскале!“. То е съвсем запазено. Било е поставено вътре, в сгънат на четири некролог за Алеко от името на колегите му, столичните адвокати. В началото на листа вместо адрес стои „За Ивана х. Иванов“. Това подсеща, че писаното е било поставено в чужд плик с молба да се предаде на Ив. Иванов.

³ Като се има предвид, че Алеко прекарва три години в Южнославянския пансион в Николаев (1878—1881), може да се каже, че писмото е изпратено наскоро след пристигането му в Одеса — есента на 1881 г. Това обяснение се посреща от заглавието „Три години в „братската“ Русия“.

⁴ Очевидно и тук Алеко се ръководи от стремежа си да разсмее лицето, до което пише. Не случайно в известното писмо до Ив. Иванов от 1 септември 1882 г. той допълнително моли то да бъде прочетено на Ив. Д. Шишманов и му бъде съобщено предизвикало ли е смях. Ще рече Алеко съзнателно се е стремил да постигне хумористичен ефект чрез тия „зарисовки“ на образи и събития. Може би и към Ив. Д. Иванов трябва да бъдат отнесени думите на Алеко: „Пиши ми засмя ли се, като прочете писмото“ (вж. А. л. Ничев. Неизвестна страница . . . — „Език и литература“, 1958, кн. 5, стр. 388).

Ний пишем още началото, а чем далъше, тем лучше, но¹⁰ туй що бях си купил от Цариград се свърши на втория ден; у мене нямаше ни една пара за да си купя нещо; до Одеса оставаха 24 часа; а апетита ми за яденне от час на час все повече се разиграваше; аз тръгнах да търся г. А., но где ще го намеря, — първи клас в парахода беше за мене непристъпен. Настъпи нощта, пасажирите налягаха. В стомаха ми буйствуваше революция, която не ми даваше да спя. До мене спеше един евреин, който носеше една кошница с круши. Не зная по какво подбуждение аз изгледах още веднъж всичките спящи. . . . Господи! . . . мигар аз. . . късно вече. . . Ръката ми беше в кошницата и аз с няколко круши в ръка побягнах на другата страна на парахода. Какво не прави глада! Крушите, разбира се, бяха унищожени в един миг.

. . . . Аз слязох на двора на хотела и забелязах от едната страна ресторант, а по-нататък — гостилница и тъй като не разполагах ни с една счупена пара, предпочетох да вляза във второто заведение, гдето готвача с бели дрехи и бяла батистена шапка упражняваше изкуството си над изтънчените ястията. Тази картина възбуди в мен желание да вкуся от плода на неговите трудове.

— Господине! дайте ми да си хапна нещо, щото съм гладен.

— С голямо удоволствие, заповядайте в ресторанта, отговори любезния готвач.

— Но. . . аз нямам пари, аз съм българин, и съм. . .

— На, земи, пък си изляз, защото ми бъркаш, каза той, като ми подаде един къс варено месо и хляб.

. . . . аз пак бях принуден на другия ден да се обърна за милост към любезния готвач, но този път трябваше с труд да си спечеля хляба. Той ме угости добре, но с условие, че ще му измия съдовете. Положението ми ме караше да бъда съгласен на всичко.

. . . . Как турче! не може да бъде, где е то? — извикаха всички в един глас. Г. А. ме повика и ме показва на любезните си другари.

— Ты турок, а? ме попита един от тях.

— Не, не, то е българче, отговори г. А. вместо мене, аз се шегувам.

— Българче! — ами защо си взел, — да го опитомяваш ли?

. . . . и не забелязах кога се измени дена и потъмня по полето.

— Сто-о-ой! — изрева каручерина и конете се спряха.

. или поне желаях да искам позволение да се разходя из родния му град за развлечение; но уви! . . . когато аз пристъпих прага на кухнята, вдървих се на мястото си. Вместо град аз видях едно широко посеяно поле, заобиколено от трите страни с гора; отпреде ми беше къщата на г. А., и от страните още няколко прости здания. Това може би да ми се показва, защото съм сънен, помислих аз, — отрих си очите, погледнах, наистина, няма град, няма село, — само гора, нивя и две-три къщи. Аз почувствувах нещо като страх.

— Где съм аз? — си зададох въпрос.

— Недей стоя тука, иди горе, че те вика барина, извика отзаде ми слугинята и ме стрясна.

Аз бях забравил, че ме викат.

А л е к о

С ъ о б щ а в а : ХРИСТО ДУДЕВСКИ

* Не мисля, че тук става реч за оня юнкер, за който Алеко говори в писмото си до Ив. Д. Иванов от 1 септември 1882 г. (ср. „Език и литература“, 1958, кн. 5, стр. 387).

* Сочейки себе си като автор на този въображаем разказ, Алеко нарочно написва името си по фонетичния принцип, за да покаже и развенчае предвзетостта на съчинителите от този род. Доколко съзнателно гони тази цел личи още от това, че той изменя своя почерк, редовете са разкривени.

⁷ аглицкое (разг. остар.) — английское.

⁸ машалла, машаллах (тур.) — браво, много добре.

⁹ Известно е, че малограмотните люде, като пишат, „изяждат“ често букви и цели срички от думите, между изреченията липсва логическа връзка. Именно такива „писатели“, познавачи на руското просторечие, Алеко жигосва.

¹⁰ Оттук надолу почеркът на Алеко приема „естествения“ си вид.